

Modernitenin Bedeni Şekillendirme Biçimleri: Le Breton'un Sosyolojik Katkılarına Eleştirel Bir Bakış

Le Breton, D. (2025). *Bedenin antropolojisi ve modernite* (K. Kahveci, Çev.). İstanbul: Ketebe Yayınları.

Sedat Karal

İçinde bulunduğu dönem, kültür, coğrafya, sosyal sınıf, politik ortam, normatif düzen, kurumsal yapı, cinsiyet rejimi ve üretim şekli gibi gerçekliklerle doğrudan ya da dolaylı yollarla ilişkili olan ve hatta çoğu durumda aynı gerçekliklerin etkisiyle şekillenen beden, bu özelliğiyle biyolojik sınırları aşıp toplumsal alana eklemlenen sosyal bir olgudur. Gündelik hayatı idame ettirmenin temel unsuru olan bu çok katmanlı sosyal olgu; tarihin, güç ilişkilerinin, toplumsal değişimin, eşitsizlik biçimlerinin, içselleştirilen davranış kodlarının, ahlaki ve kültürel farklılıkların, sosyo-ekonomik statünün, yerleşik norm ve değerlerin vb. gözlemlenip incelenebileceği alanlardan biridir ve bu nedenle çeşitli araştırmacılar tarafından çokça sorunsallaştırılmıştır. Nitekim, günümüzde bedenin toplumsallığını farklı şekillerde konu edinen ciddi bir sosyal bilimsel literatür oluşmuştur.

Yazdığı kitaplarla bu literatüre önemli katkılarda bulunan Fransız akademisyen David Le Breton'un *Bedenin Antropolojisi ve Modernite* adlı kitabı 2025 yılında Ketebe Yayınları tarafından Türkçeye çevrilerek basıldı. 10 bölümden oluşan kitap; beden, modernite ve toplum arasındaki ilişkiye odaklanarak, insan bedeninin farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda nasıl algılanıp anlamlandırıldığını, Batı dünyasında yaşanan bir takım epistemolojik kopuşların sonucunda bedene yaklaşım tarzında yaşanan değişimleri, beden üzerinde ne tür

@ Dr., sedkaral@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3583-2910

 Karal, S. (2025). Modernitenin bedeni şekillendirme biçimleri: Le Breton'un sosyolojik katkılarına eleştirel bir bakış. *Güncel Sosyoloji*, 3(1), 129-133.

 guncelsosyoloji.com

Online Basım: 30.06.2025

tasarruflarda bulunulduğunu, hangi toplumsal beklentilerle birlikte şekillendiğini, gündelik hayattaki önemini ve nihayetinde modern dünyadaki yerini farklı olgusal gerçekliklerden hareketle inceler. Bu incelemeyi yaparken de yoğun bir anlatım tarzına başvurur ve böylece kimi zaman bedenın kıvrımlarında kimi zaman da yüzeyinde gezinen toplumsallığa dair görece kapsamlı bir görünüm sunmayı dener.

Beden gibi önemli, karmaşık, çoğunluk tarafından salt biyolojik bir gerçeklik olarak algılandığı için açıklaması görece zor bir sosyal olgu hakkında oldukça akıcı ve açık bir dille yazılan kitap, iyi bir okuma zevki sunmasının yanı sıra, beden ve toplum arasında yaşanan çok boyutlu ilişki ve etkileşim biçimini de herkes için anlaşılır kılar. Breton'un tercih ettiği bu anlatım tarzı, konunun zorluğuna rağmen okuyucuyu pek yormamakta; aksine, akıcı cümleler ve yerinde örneklerle beden hakkında yapılmış uzun bir sohbet havası izlenimi vermektedir. Bu da kitabı, alanında uzmanlaşmış kişilerin ya da konuya bir şekilde ilgi duyan herkesin rahatlıkla okuyabileceği kaynaklarından biri haline getirmektedir. Dolayısıyla, akademik ve popüler okuma arasındaki köprüyü başarıyla kuran bu kitap, bedene dair geliştirilen genel kanı ve kabullerin ötesine geçmek isteyen her okur için ufuk açıcı bir referans noktası olabilir.

Breton'un bu kitap özelinde temel derdi; insan bedenine bakışın ve ona yaklaşım tarzının Batı dünyasında geçirdiği tarihsel değişimi, bir başka ifadeyle bedenın farklı dönemlerde nasıl anlamlandırıldığını, bu dönemlere egemen olan kültürel, dinsel, düşünsel, bilimsel, siyasal ve ekonomik kuvvetler tarafından nasıl ele alınıp şekillendirildiğini kapsamlı bir şekilde incelemek ve buradan hareketle modern dünyanın bir okumasını yapmaktır. Batı kültür coğrafyasında yaşanan ve yoğun sosyal gönderenleri olan değişim ile dönüşümler üzerinden yapılan bu okuma, bedeni kan, hücre, kas ve dokudan ibaret gören biyolojik indirgemeciliğe ve aynı bedeni değişmez, sabit bir gerçeklik olarak kabul eden özcülüğe karşı da eleştirel yaklaşılmasına imkân tanır.

Ona göre beden, modern öncesi dönemde bizzat insanın kendisidir. Bir başka deyişle insan; bir bedene sahip olan değil, bir beden olandır. Bu durum, modern düşüncenin beden-zihin ikiliğine ve bedeni salt bir araç ya da makine olarak görme eğilimine uymazken, modern öncesi insanın evrenle, doğayla, toplumla ve kendisiyle kurduğu ilişkinin bütüncül ya da iç içe geçen niteliğini gözler önüne serer. Dolayısıyla modern çağın bireyselleştirici, parçalayıcı ve nesneleştirici bakış açısının aksine, insan, bedeni aracılığıyla içinde yaşadığı dünyanın ayrılmaz bir parçası haline gelir ve öyle de kavranır. Nitekim modernlik öncesi dönemde insan ve onun eylem biçimleri kendisinden önceki kuşaklardan, ait olduğu çevre, din ve toplumdan ayrı düşünülmez. Aksine, bireyin benliği, eylemleri ve hatta düşünceleri içinde bulunduğu kozmik düzen, ilişkili olduğu toplumsal yapılar, kültürel ritüeller ve doğal döngülerle güçlü bir biçimde örülmüştür. Bu bütüncül algı ve yaklaşım, moderniteyle birlikte ortaya çıkan özerk ve rasyonel birey anlayışından ayrılır. David Le Breton'un kitap boyunca öne sürüp, çeşitli örnek ve referanslarla temellendirmeye çalıştığı merkezi argümanlardan biri

budur. Bedenin ve ona dair algının modernlikle birlikte geçirdiği değişim ile dönüşümü daha iyi anlamak için gerekli olan ve kendi içinde tarihsel gerçeklikler barındıran bu argüman, sadece bedenin değil, incelenmek üzere ele alınan başka olguların da verili kabul edilemeyerek daima sorgulanmasına dair önemli bir çağrı olarak değerlendirilebilir.

Özellikle de Descartes'ın etkisiyle yaşanan felsefi dönüşümle birlikte zihinden (ruhtan) koparılan, onun karşısında ayrıcalığını yitirerek bir tür makineye indirgenen ve bu nedenle düzeltilmeye, üretilen söylemlerle birlikte toplumsal düzeninin uyumlu bir parçası kılınmaya, standardize edilmeye ve farklı yöntemlerle boyun eğdirilmeye çalışılan beden, Breton'a göre 17. yüzyıldan itibaren "kendinden", "başkalarından" ve "kozmostan" önemli bir kopuş yaşamıştır. Yükselen bireyciliğin etkisiyle yaşanan bu kopuş, modern-Batılı insanın kendi bedeniyle mesafeli, araşsal bir ilişki kurmasına neden olurken, aynı zamanda bedenin bilimsel ve teknolojik müdahalelerle yeniden tanımlandığı, iyileştirildiği ve idealize edildiği bir süreci de beraberinde getirmiştir. Beden, kendisini kabul ettiren modern düşünce ve bu düşüncenin ürünü olan yapılar tarafından üzerinde iktidar kurulan, en ince ayrıntısına kadar incelenen, parçalarına ayrılan, modifiye edilerek yeniden inşa edilen kullanışlı bir "nesne"ye dönüştürülmüş ve daha da önemlisi modern öncesi dönemde bütünleşik halde bulunduğu toplumdan yalıtılıp ölçülebilir, yönetilebilir, normlara uygun hale getirilebilir ve piyasa ekonomisinin de etkisiyle kendisinden gelir elde edilebilir bir proje olarak yeniden tanımlanmıştır.

Yazara göre beden, modern dünya içerisinde bir fazlalıktır ve dış etkilere kolayca açık olması bakımında gittikçe silinmektedir. Kitap bu silinişin farklı görünümelerini serimler ve bunu yaparken de tek bir noktadan değil, örneğin koku, engellilik, gürültü, yaşlılık, tıp, toplumsal cinsiyet, teknoloji ve bilimsel ilerleme gibi birçok gerçeklikten hareket eder. Bu çok yönlü yaklaşım bedenin yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda toplumsal normların, ideolojilerin, üretim biçimlerinin ve bilgi rejimlerinin kesişim noktasında sürekli yeniden tanımlanan bir olgu olduğunu gözler önüne serer. Örneğin yazar, yaşlı bedenin yeni normlar karşısında değersizleşmesine, engelli bedenin normatif düzenin dışında bırakılmasına ya da teknolojik ilerleme sayesinde beden özelinde yapılan birtakım modifikasyonlara göndermelerde bulunarak modern dünyanın insan bedenini nasıl denetlediğini, etkilediğini ve dönüştürdüğünü açıklamaya çalışır. Bu bağlamda kitap, bedenin modern çağda maruz kaldığı dışlamaları, bastırmaları ve şekillendirmeleri görünür kılarak, bedeni toplumsal kontrolün ve düzenlemelerin mekânı olarak düşünmeye davet eder. Böylece bedenin silinişi, aynı zamanda yeni bir sorgulama pratiğine de kapı aralar.

Yazar, dikkat çekici ve bazen de ilginç denebilecek örneklerle bedenin etrafını kuşatan yoğun tarihselliği ve toplumsallığı kitabın son cümlesine kadar güçlü bir şekilde hissettirir. Bu noktada okuyucu, kitap boyunca hem kendisinin hem de başkalarının bedeni üzerine düşünmeye koyulur ve bu düşünmenin de etkisiyle uzamda yer kaplayan ve varlığının te-

mel unsuru olan bedenini çok daha derin ve farklı bir biçimde duyumsamaya başlar. Bu açıdan kitap, okuyucuya bedenli bir varlık olduğunu ve mevcut halinin toplum gibi karmaşık bir kütlenin etkisiyle şekillendiğini bütün bölümlerde hatırlatır ve böylece farklı bir okuma pratiğine de kaynaklık eder. Dolayısıyla kitap, farklı entelektüel kaygılar taşıyan, insana ve topluma dair merak duyan okuyucuların bedenleriyle ve sosyal hayatla kurdukları ilişkiyi değiştirip dönüştürmeye yönelik öznel bir çabanın ürünü olarak da okunabilir.

Bedene dair sosyolojik tartışmaları merak eden ve alana dâhil olmak isteyen sosyologlar için kitapta değinilen konular, işlenen temalar, yapılan haritalamalar ve girilen açıklamalar yol gösterici niteliktedir. Bu yönüyle kitap, özgün tezler geliştirmese dahi, beden hakkındaki tartışmalara giriş yapıp, var olan olguları bedenle ilişkili bir şekilde düşünmek isteyenler ve hatta çalışılacak konu bulmakta zorlananlar için değerli bir kaynak olma niteliğindedir. Bununla birlikte, literatüre hâkim olan sosyologlar için ise kitap, daha çok mevcut bilgilerin sistematik bir derlemesi, dolayısıyla var olan bilgi birikiminin hatırlatıcısı olarak da düşünülebilir.

İncelenen kitap özelinde Breton’a yapılabilecek en önemli eleştiri; onun bedeni, dolayısıyla insanı edilgen, bir başka deyişle modern dünyanın ürettiği mekanizmalara karşı hiçbir şekilde direnmayip teslim olan, dışsal etkileri sorgulamadan kabul eden ve kendi dönüşümünde aktif bir rol oynamayan bir varlık olarak sunmasıdır. Öyle ki Breton, Batı dünyasında bedenin silindiğini ve ona “veda” edildiğini de yazar. Bu durum, bireyin öznelliğini ve bedensel pratikler aracılığıyla toplumsal normlara karşı koyma, bu normları değiştirip dönüştürme ya da esnetme potansiyelini göz ardı etme riski taşır. Bedenin aynı zamanda bir direniş imkânı da yarattığını düşünmek, Breton’un bahsettiği modern dünyadaki güç ilişkilerini ve insanın bu ilişkiler içerisindeki dinamik konumunu daha diyalektik bir yaklaşımla kavrayıp, çözümlemek adına zenginleştirici bir perspektif sunabilir. Bu anlamda Breton, bireye “dışsal” olan toplumsal gerçekliklerin yarattığı zorlayıcı etkilere yaptığı aşırı vurguyla kendiliğinden, zaman içinde ve çoğu durumda farkında olmadan içselleştirilen bedensel pratikleri de görmezden gelir. Oysa hem sosyoloji hem de antropoloji literatürü bahsedilen bu içselleştirmenin bedensel görünümünü inceleyen çok sayıda araştırma içermektedir (Göle, 2011; Bourdieu, 2019; Bourdieu, 2021; Delaney, 2022; Elias, 2024).

Breton’un analiz ettiği beden, modern dünyanın dayattığı mekanizmalar tarafından kolayca yönlendirilebilen bir kuklayı andırır. Bedene veda edilen bir dünyada insan yalnızca denetlenen, biçimlendirilen ve disipline edilen bir nesneye indirgenir; oysa beden, yalnızca iktidarın uygulandığı bir yüzey değil, aynı zamanda gündelik pratikler, ritüeller, farklı tercihler ve uygulamalar aracılığıyla direnç gösterebilen, anlam kurabilen ve toplumsal yapıları dönüştürebilen gerçek bir faildir. Bu nedenle, bedenin pasifleştirilmiş bir imgesi yerine, onun aynı zamanda karşıt pratiklerin, mikro direnişlerin ve öznel yeniden inşaların da alanı olduğunu kabul etmek, bedene dair daha bütünlüklü ve gerçekçi bir yaklaşıma alan açar.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (2019). *Eril tahakküm* (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P. (2021). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. Fırat & G. Berkkurt, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Delaney, C. (2022). *Tohum ve toprak: Türk köy toplumunda cinsiyet ve kozmoloji* (S. Somuncuoğlu & A. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elias, N. (2024). *Uygarlık süreci, Cilt 1: Batılı dünyevi üst tabakaların davranışlarındaki değişimler* (E. Ateşman, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göle, N. (2011). *Modern mahrem: Medeniyet ve örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.